

Gouda Westerkade/Snoystraat

Cultuurhistorische inventarisatie

ing. A.G. Oldenmenger
drs. E.R.A. Smits

Augustus 2005
BAAC rapport 05.102

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

BAAC bv

Gouda Westerkade/Snoystraat

Cultuurhistorische inventarisatie

ing. A.G. Oldenmenger
drs. E.R.A. Smits

Augustus 2005
BAAC rapport 05.102

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

BAAC bv

Colofon

ISBN: 90-5985-281-8

Teksten: ing. A.G. Oldenmenger
drs. E.R.A. Smits

Veldwerk: ing. A.G. Oldenmenger

Archiefwerk: drs. E.R.A. Smits

Copyright: Mozaik Wonen / BAAC bv 's-Hertogenbosch

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Mozaik Wonen en/of BAAC bv te 's-Hertogenbosch

BAAC bv

onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel: (073) 613 62 19
Fax: (073) 614 98 77
E-mail: denbosch@baac.nl

Bergsingel 81-85
7420 AA Deventer
Tel: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 61 84 30
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Historische context	4
1.1 Oudste ontwikkeling van Gouda	4
1.2 Stadsontwikkeling en uitleg	4
1.3 De Korte Akkeren	5
2 Complex Westerkade/Snoystraat	9
2.1 Algemeen	9
2.2 Beschrijving	10
2.3 Waardering	14
2.4 Advies	15
3 Literatuur en bronnen	16
Noten	17

Voorwoord

In opdracht van woningbouwvereniging Mozaïk Wonen heeft BAAC bv (onderzoeks- en adviesbureau voor *Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie*) een Cultuurhistorische Inventarisatie met waardestelling verricht betreffende het bouwblok Westerkade/Snoystraat, gelegen in de wijk de Korte Akkeren in Gouda.

Aanleiding voor dit onderzoek vormt de vraag hoe in de toekomst om te gaan met het onderzochte gebied/complex. Het eerste hoofdstuk geeft een schets van de historische ontwikkeling van Gouda, uitmondend in de wijk De Korte Akkeren. Het tweede hoofdstuk is geheel toegespitst op het onderzochte woningbouwcomplex.

Graag willen wij de medewerkers van het Streekarchief Hollands Midden bedanken voor de verstrekte informatie en de welwillende medewerking en dhr Van der Kleijn van Mozaïk Wonen voor het verstrekken van deze opdracht.

's- Hertogenbosch, augustus 2005
ing. A.G. Oldenmenger
drs. E.R.A. Smits

1 Historische context

1.1 Oudste ontwikkeling van Gouda

De eerste bewoning langs de Hollandse IJssel dateert mogelijk al uit de Romeinse tijd. Zeker is dat hier in de elfde en twaalfde eeuw na Christus enkele agrarische nederzettingen aan de rivier lagen. In de loop van de twaalfde eeuw is men begonnen met het ontginnen van het veen langs de rivieroever. Dit deed men door ontwateringssloten te graven die haaks op de Gouwe of de Hollandse IJssel aansloten. Verderop landinwaarts werd op de grens met het onontgonnen gebied een achterkade opgeworpen. Hierop werd een weg aangelegd die parallel liep aan de Hollandse IJssel (de latere Lange Tiendeweg).

Door de ontginningen en ontwatering oxideerde het veen en daalde de bodem sterk. De kleiige zone langs de rivier kwam daardoor hoger te liggen dan het achterland. De afwateringsproblemen die dit ten gevolge had, trachtte men op te lossen door de aanleg van een wetering (eerste helft dertiende eeuw) die de Gouwe verbond met de Oude Rijn bij Alphen aan de Rijn. Tevens werd bij Gouda de loop van de Gouwe aangepast en gedeeltelijk verlegd naar de Oude Haven. Door de verbinding met de Oude Rijn ontstond een belangrijke handelsroute van Dordrecht via Gouda richting Amsterdam. Gouda groeide uit tot een handelsstad, die in 1272 haar stadsrechten kreeg.¹

1.2 Stadsontwikkeling en uitleg

Ab. 1. Plattegrond van Gouda. Jacob van Deventer 1562. De toekomstige wijk Korte Akkeren bevindt zich links onder op de kaart.

De omvang van de binnenstad van Gouda zoals wij die nu kennen werd omstreeks 1350 bereikt. In die tijd gingen de singels rondom de stad fungeren als vestinggracht en werden ook de verdedigingswerken aangelegd: diverse stadspoorten en een aarden omwalling. Deze laatste werd nog in de Late Middeleeuwen grotendeels vervangen door een stenen verdedigingsmuur.²

Afb. 2. Gouda in 1585, naar Braun en Hogenberg, met linksonder de Korte Akkeren.

Tot aan de negentiende eeuw kende de stad geen officiële stadsuitbreidingen. Pas nadat de vestingstatus van Gouda in het begin van de 19de eeuw was opgeheven lag de weg voor het stadsbestuur open om buiten de binnenstad te gaan bouwen. De afbraak van de verdedigingswerken nam rond 1811 een aanvang met de slechting van de ommuring, enkele jaren later gevolgd door de stadspoorten en bastions.³ Het is niet zo dat er vóór de negentiende eeuw helemaal geen bebouwing buiten de (vesting)stad te vinden was, maar over het algemeen bleven de bouwactiviteiten aldaar beperkt. Bouwen in de schootvelden van een vesting bracht het risico met zich mee dat ten tijde van oorlog de bebouwing, zonder vergoeding, afgebroken moest worden. Zo werd voorkomen dat de vijand dekking vond in het buitengebied.⁴ In 1574 bijvoorbeeld moesten alle gebouwen buiten de stad Gouda worden afgebroken in verband met de nadering van Spaanse legereenheden.⁵

1.3 De Korte Akkeren

De Potterspoort, de Vlamingpoort en de Dijkspoort gaven toegang tot een gebied ten zuid-westen van de stad genaamd de Corte Ackeren. In een akte uit 1375 wordt deze naam voor het eerst genoemd.⁶ Hij hield verband met de korte percelen tuinland die hier gelegen waren. Deze percelen waren ontstaan na het rooien van het Goudse bos, in het laatste kwart van de veertiende eeuw. Aanleiding tot de kap vormde de stadsbrand van 1361, waardoor de behoefte aan hout voor het oprichten van nieuwe

gebouwen erg steeg. Het bos werd omgezet in hoptuinen (van belang voor de bierbrouwerijen) en later in plezier- en moestuinen, maar vooral ook entuinen voor het kweken van vruchtbomen.⁷ Het verkavelingsstelsel liep van zuidwest naar noordoost, een structuur die tot op de dag van vandaag zichtbaar is gebleven.

Her en der in het gebied lag enige bebouwing. Dit was met name het geval buiten de Potterspoort aan de Wachtelstraat, de uitvalsweg naar Moordrecht. Hier lagen het Leprozenhuis en de Lazaruskapel. Zoals vaak ook in andere steden lag het Leprozenhuis buiten de stad om het gevaar van besmetting in de stad tegen te gaan. Op de kaart van Jacob van Deventer (1560) staat behalve het Leprozenhuis ook een windmolen aan de Wachtelstraat. Ook op de kaart van Braun en Hogenberg (1585) staan enkele gebouwtjes aan de Wachtelstraat afgebeeld, maar de windmolen en het Leprozenhuis ontbreken. Dit valt te verklaren uit het feit dat tien jaar eerder, in 1574, de bebouwing rondom de stad was afgebroken vanwege dreigend oorlogsgevaar.⁸ Duidelijk zichtbaar op de kaart is het Moordrechts Verlaat (daterend van 1547) of zoals deze op de kaart van Braun en Hogenberg werd genoemd 'het Verlaetken naar het Veen'. Dit verlaat werd in 1935 gedempt.⁹ De aansluitende waterloop werd eveneens gedempt. Deze kreeg de bestemming van straat: de Westerkade, gelegen aan de rand van het onderzochte complex van woningen.

Afgaande op de kaart van Joan Blaeu (1648) zijn aan het eind van de zestiende en in de eerste helft van de zeventiende eeuw de nodige panden langs de Wachtelstraat opgetrokken waardoor er een soort buurtje is ontstaan van zo'n 25 huizen.

Afb. 3. Uitsnede Kadasterkaart 1828.

Tot aan het begin van de negentiende eeuw blijft de bebouwing op de Korte Akkeren beperkt van omvang. Op de kadastrale kaart van 1828 blijkt de bebouwing zich met name te concentreren op de kop van de Korte Akkeren: Turfsingel, Wachtelstraat en Lazaruskade. Ook aan de zijde van de Hollandse IJssel is een strook bebouwing te vinden. Deze bebouwing bestond voornamelijk uit bedrijfspanden, opslagruimten en pakhuizen die konden profiteren van de aan- en afvoer van goederen via het nabij-

gelegen water. Tussen beide concentraties in komen incidenteel wat bouwsels voor. De Korte Akkeren heeft in die tijd, begin negentiende eeuw, nog steeds een overwegend agrarisch karakter.

In het midden van de negentiende eeuw valt een kentering te bespeuren. Steeds meer zware industrie vestigt zich aan de Turfsingel, waar na verloop van tijd meer en meer straten aangelegd en woningen worden gebouwd. De economische opleving van de stad deed ook de behoefte aan goede arbeiderswoningen sterk toenemen. De Korte Akkeren was de plaats waar deze eerste grote uitbreiding plaatsvond.

Alb. 4. Situatie rond 1891.

Na 1900 zou Gouda sterk groeien. Er was een grote behoefte aan goede arbeiderswoningen. Het waren vooral woningbouwverenigingen die zich hiervoor inzetten. Een voorbeeld hiervan zijn de woningbouwverenigingen 'Ons Ideaal' en 'De Goede Woning', die in 1923 gezamenlijk opdracht gaven voor de bouw van het onderzochte complex.

Gouda kreeg in 1907 haar eerste uitbreidingsplan, gekarakteriseerd door veel groen en brede singels. Dit plan werd slechts ten dele uitgevoerd. De Korte Akkeren viel daar aanvankelijk buiten. In 1917 vond een aanpassing van het plan plaats, waarbij de bebouwing in de Korte Akkeren en ten noorden van de Kattensingel/Blekerssingel werd opgenomen.

Vermeldenswaardig is nog het blokje bejaardenwoningen dat in 1925 tussen de Eerste en Tweede Schoolstraat werd gebouwd, en qua vormgeving overeenkomsten vertoont met de bebouwing aan de Westerkade / Snoystraat.

Ten gevolge van de economische crisis werd in de jaren dertig in Gouda weinig gebouwd, met uitzondering van de wijk de Korte Akkeren. Er werd gebroken met bebouwing in rechthoekige blokken door te kiezen voor een krachtig wegenplan met een duidelijk centraal punt (plan 1931). Aan het eind van de jaren dertig werd voor de nog niet aangelegde delen van de wijk een nieuw stratenplan ontwikkeld. Pas na de Tweede Wereldoorlog volgde bebouwing volgens dit plan. Eind jaren vijftig en in de jaren zestig werd de wijk verder uitgebreid tot aan het Gouwe Kanaal en de

Rotterdamseweg.

In de jaren zeventig waren delen van de wijk verloederd, wat aanleiding gaf tot sloop. Oorspronkelijke arbeiderswoningen werden vervangen door appartementen. Ook tegenwoordig staan delen van de wijk onder druk, waarbij gekozen zal moeten worden tussen renovatie of nieuwbouw.

2 Complex Westerkade/Snoystraat

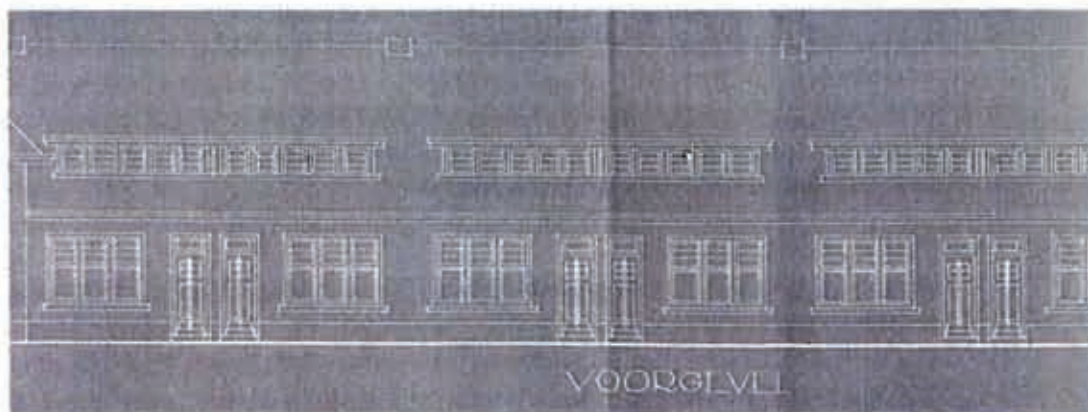
2.1 Algemeen

Het bouwblok waarop het complex van woningen zich bevindt, is ingesloten door de Westerkade, de Snoystraat, Walvisstraat en de Tweede Schoolstraat. Het blok is gelegen in de wijk De Korte Akkeren, een wijk ten zuidwesten van het historisch centrum van de stad Gouda. De historische naam van de wijk is gebaseerd op het gegeven dat voor de stadsuitbreiding vanaf de late negentiende eeuw, ter plaatse relatief korte akkers waren gelegen. De structuur van deze akkers komt tot op de dag van vandaag tot uitdrukking in de stedenbouwkundige structuur van de wijk, waar de hoofdstraten zijn gelegen op de oude perceelsgrenzen tussen de akkers. De waterloop langs de Westerkade versterkt de historische context en verwijst naar een eerdere ontwikkeling als polder.

Omstreeks 1920 komt de nieuwe wijk goed tot ontwikkeling. Diverse woningbouwverenigingen geven opdracht tot de bouw van woningcomplexen. Het complex aan de Westerkade wordt in 1923 gerealiseerd. Bijzonder is dat de opdracht aan de architect, de heer P.D. Schuurman uit Waddinxveen, door twee verschillende woningbouwverenigingen wordt verstrekt. De socialistische vereniging "Ons Ideaal" en de christelijke vereniging "De Goede Woning" geven samen opdracht voor de bouw van 88 gekoppelde woningen, onderverdeeld in vier vrijstaande blokken. "Ons Ideaal" neemt de bebouwing aan de Snoystraat en de Walvisstraat voor haar rekening. "De Goede Woning" is verantwoordelijk voor de bebouwing aan de Westerkade en de Tweede Schoolstraat. Het complex van woningen is thans door de monumentencommissie van de gemeente geïnventariseerd/aangewezen

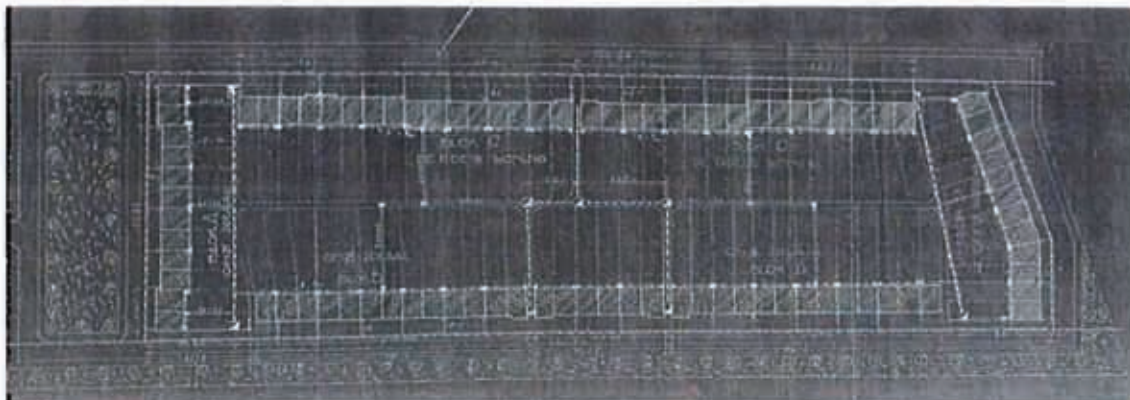

Afb. 5.. Gevelsteen aan de Westerkade.

Afb. 6.. Detail bouwtekening 1923 van architect P.D. Schuurman, met daarin de oorspronkelijke vorm van de vensters, met karakteristieke horizontale roedenverdeling.

als waardevol object van de Jongere Bouwkunst, daterende uit de periode 1850-1940. De provincie heeft het pand in het kader van het Monumenten Inventarisatie Project als beschermingswaardig aangemerkt.

Afb. 7. Plattegrond van het complex. Detail bouwtekening 1923.

2.2 Beschrijving

De opzet, de vormtaal en de detaillering van de blokken is identiek. De huizen zijn gelegen op smalle en relatief diepe, rechthoekige percelen en omsluiten tezamen een rechthoekig bouwblok.

Karakteristiek voor het jaren twintig complex van arbeiderswoningen zijn de diepe tuinen op het binnenterrein. Deze tuinen waren bestemd voor het verbouwen van groenten. Zij moesten ervoor zorgen dat de stadsarbeider op een gezonde manier met zijn vrije tijd bezig was.

De woningen omvatten een begane grond, een zolderverdieping en een vlieringzolder, onder een doorgaand zadeldak dat met oranje-rode kruispannen is gedekt. Het merendeel van de woningen is met de voorgevel op de rooilijn gelegen. De woningen aan de Snoystraat zijn echter iets van de rooilijn af gelegen, mogelijk om een kleine voortuin te creëren. Deze situatie is na de aanleg van parkeerhavens aan de Snoystraat, en de daarmee samenhangende verschuiving van het trottoir, teniet gedaan. Een belangrijke wijziging in het gevelbeeld is het vervangen van de voordeuren en de vensters tijdens een renovatie, vermoedelijk in de jaren tachtig. Doordat deze wijzigingen eenvoudig kunnen worden teruggedraaid, heeft dit geen gevolgen voor de waardering. De gevels van de woningen zijn gemetseld met machinaal geproduceerde stenen die in een halfsteens verband zijn gemetseld. De gevels zijn voorzien van een trasraam dat met hardere stenen en een hardere mortel in kruisverband is gemetseld. De plint heeft ventilatieroosters, wat duidt op de aanwezigheid van houten vloeren op de begane grond. De gevelopeningen hebben een steens rollaag en een bakstenen onderdorpel.

Blok A:

Het blok aan de Tweede Schoolstraat omvat 12 woningen. De twee woningen op de beide hoeken wijken af van de tussenliggende bebouwing. Deze woningen omvatten namelijk een begane grond, een verdieping en een zolder onder een met oranje-rode kruispannen gedekt schilddak. Door de voorgevels van de hoekpanden dichterbij de straat te positioneren is het gevelbeeld verlevendigd. Andere dynamische elementen zijn de dakkapellen in de zadeldaken en het golfmotief op de uitstekende bakgoten.

Afb. 8. Detail uitstekende bakgoot met golfmotief.

Op de begane grond is de indeling in de gehele gevel identiek. Iedere woning heeft een voordeur met een bovenlicht en een modern, samengesteld venster met een klepend raam. Op de verdieping van de hoekpanden bevinden zich twee vensters, ieder met een draaiend raam.

Afb. 9. Aanzicht blok Tweede Schoolstraat.

Blok B:

Het langgerekte blok aan de Westerkade omvat in totaal 32 woningen. Ten behoeve van de ontsluiting van het binnenterrein zijn in de gevelwand twee doorgangen aangebracht. Deze doorgangen zijn gevat in een risalerende topgevel waarin de vensters van de woningen aan weerszijden zijn opgenomen. Op de verdieping is de gevel voorzien van twee moderne vensters met draaiende ramen. De zolder heeft een aanzienlijk kleiner venster. De doorgang naar het binnenterrein heeft gemetselde uitkragende consoles waarboven een anderhalfstekende strekse boog. Dynamische elementen naast de risalerende delen zijn de dakkapellen in de zadeldaken en het golfmotief op de uitstekende bakgoten.

Afb. 10. Aanzicht gevelwand Westerkade.

Blok C:

Het langgerekte blok aan de Snoystraat omvat evenals het bouwdeel B, in totaal 32 woningen. Ten behoeve van de ontsluiting van het binnenterrein is halverwege in de gevelwand een doorgang aangebracht, op dezelfde wijze uitgevoerd als in het blok B. De doorgang is gevat in een risalerende topgevel waarin de vensters van de woningen aan weerszijden zijn opgenomen. Op de verdieping is de gevel voorzien van twee moderne vensters met draaiende ramen. De zolder heeft een aanzienlijk kleiner venster. De doorgang naar het binnenterrein heeft gemetselde uitkragende consoles waarboven een anderhalfsteens strekse boog. Dynamische elementen naast de risalerende delen zijn de dakkapellen in de zadeldaken en het golfmotief op de uitstekende bakgoten.

Afb. 11. Aanzicht gevelwand Snoystraat.

Afb. 12. Doorgang in de gevelwand ter ontsluiting van het binnenterrein.

In afwijking van het blok B, heeft dit blok aan weerszijde van een centrale doorgang 16 woningen. De laatste acht woningen zijn iets dichter op de rooilijn geplaatst. De twee woningen in het midden van deze acht zijn ruimer dan de overige. De beide woningen omvatten namelijk een begane grond, een verdieping en een zolder onder een met oranje-rode kruispannen gedekt tentdak. Door een deel van de voorgevels van de panden dichter aan de straat te positioneren is het gevelbeeld verlevendigd. Het risalerende deel van de gevel omvat op de begane grond het standaard, samengestelde venster en op de verdieping een drieruits venster met twee draairamen.

Afb. 13. Gevelsteen in de Snoystraat.

Blok D:

Opvallend aan het twaalf woningen omvattende blok D aan de Walvisstraat is de forse knik in de doorgaande voorgevel van het blok. Een verklaring voor deze knik is in het archiefmateriaal niet aangetroffen. De vormgeving en de detaillering van de panden is identiek aan de overige panden in het bouwblok. Door het ontbreken van uitspringende delen heeft dit blok een enigszins statisch karakter.

De achtergevels:

De achtergevels van de blokken zijn stilistisch identiek aan de voorgevels. De woningen hebben aan de achterzijde een deur met een bovenlicht, een samengesteld venster met een kleppend raam en een toiletraamje. Alle zijn aangebracht ten tijde van de renovatie. Opvallend is dat de bakgoot boven de gevel en boven de dakkapellen net als bij de voorgevel voorzien is van een golvend siermotief. De dakkapellen zijn niet zoals bij de voorgevels per twee gekoppeld. De topgevels ter plaatse van de ontsluitingen van het binnenterrein zijn identiek aan de topgevels aan de straat.

Afb. 14. Achtergevels, gezien vanaf het binnenterrein.

2.3 Waardering

De herontwikkeling van een gebouw, een complex of een gebied is een ingewikkelde opgave, waarbij een grote verscheidenheid van belangen zorgvuldig wordt afgewogen, om zo tot een verantwoord en goed onderbouwd ontwerpplan te komen. Naast de economische belangen, de functionaliteit en bijvoorbeeld (bouw)technische aspecten, speelt de cultuurhistorische waarde ofwel kwaliteit een rol van betekenis. Deze rapportage is opgesteld om juist laatstgenoemde waarden op een heldere en overzichtelijke manier in kaart te brengen, zowel in tekst als met behulp van illustraties. Het rapport is opgesteld om een wezenlijke bijdrage in het voortraject van de planvorming en de cultuurhistorische aspecten van het object zoveel mogelijk te waarborgen. De categorisering van aspecten van het object naar hun monumentale waarde, laat zien waar ruimte ligt om eventueel in de bestaande situatie in te grijpen om verbeteringen aan te brengen, of om te herontwikkelen.

Het complex van arbeiderswoningen heeft stedenbouwkundige en historische waarde vanwege het gegeven dat bij het opstellen van het plan vast is gehouden aan de bestaande verkaveling van de polder. De stedenbouwkundige waarde van het complex is derhalve hoog te noemen. De stedenbouwkundige waarde wordt aan de Westerkade versterkt door de waterstroom. De knik in het blok aan de Walvisstraat heeft voor zover was vast te stellen geen historische achtergrond, en is waarschijnlijk aangebracht ter versterking van het beeld aan de Westerkade.

Op architectuurhistorische gronden heeft het complex waarde vanwege de authenticiteit, als voorbeeld van de opvattingen van goed en gezond leven omstreeks 1920, als voorbeeld van de inspanningen van woningbouwverenigingen, het kenmerkende pragmatische ontwerp en de karakteristieke accentuering van de steegjes die het binnenterrein ontsluiten. Dit laatste motief komt vaker voor in de Korte Akkeren en omliggende wijken. Door de vernieuwing van de vensters is de architectuur enigszins aangetast. De oorspronkelijke vensters hadden horizontale roeden, kenmerkend voor die periode. Omdat deze wijziging eenvoudig is terug te draaien, heeft dit geen gevolgen voor de waardering.

Het complex heeft cultuurhistorische waarde als voorbeeld van de bijzondere samenwerking van twee verschillende woningbouwverenigingen, resulterend in een samenhangend ontwerp van een complex van arbeiderswoningen. Het bouwblok is een van de weinige in de wijk die de saneringsdrang in de periode 1975-1985 nagenoeg geheel heeft doorstaan. De tuinen op het binnenterrein vertegenwoordigen een cultuurhistorische waarde vanwege de oorspronkelijke functie van moestuin, karakteristiek voor arbeiderscomplexen uit die tijd.

2.4 Advies

Behoud van het complex op architectuur- en cultuurhistorische gronden. Bij het eventueel vernieuwen van de vensters overwegen om vensters gelijkvormig aan de oorspronkelijke terug te brengen om zodoende de architectuurhistorische waarde te versterken. Bij eventuele verbouwingen het gevelritme, waarbij twee vensters worden afgewisseld met twee voordeuren, intact laten.

3 Literatuur en bronnen

- Abels, Goudriaan, Habelmehl, Kompagnie (2002)

Duizend jaar Gouda, een stadsgeschiedenis

Red: P. Abels, K. Goudriaan, N. Habelmehl, J.H. Kompagnie, Hilversum 2002.

- Denslagen (2001)

W. Denslagen (red.), *Gouda. De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst*, Zwolle 2001.

- Geselschap (1990)

J. Geselschap, De Korte Akkeren. Grepen uit de geschiedenis van een wijk. In: *Tidings van die Goude 8* (1990), p. 53-56.

- Heeringen en Hagers (1996)

R.M. van Heeringen en J.-K.A. Hagers, Archeologische kroniek van Holland over 1995. In: *Holland, regionaal-historische tijdschrift 28* (1996), p. 369-370.

- Het Groene Hart in Kaart (2000)

Het Groene Hart in Kaart. CD-rom met kaarten van Gouda en omgeving uit de collectie van het Streekarchief Hollands Midden, z.p. 2000.

- Kooijman-Tibbles (1979)

H. Kooijman-Tibbles, *De Korte Akkeren 1880-1914. Ontstaan en ontwikkeling van een Goudse arbeiderswijk*, Gouda 1979 (doctoraalscriptie RU Utrecht).

- Kooijman-Tibbles (1992)

H. Kooijman-Tibbles, De eerste uitbreiding van Gouda. Ontstaan en groei van de wijk Korte Akkeren 1880-1920. In: *Bijdragen Oudheidkundige Kring Die Goude 22* (1992), p. 327-344.

- Scheygrond (1978)

A. Scheygrond, *Goudse straatnamen*, Gouda 1978.

-Scheygrond (1980)

A. Scheygrond. De namen der Goudse straten. Wijken, bruggen, sluizen, waterlopen en poorten, Alphen aan de Rijn 1980.

- Willems en Steketee (2004)

J.M.J. Willems en A. Steketee, *Verboden kringen. Schootsvelden en inundaties rondom 's-Hertogenbosch in de negentiende eeuw*, 's-Hertogenbosch 2004.

Archief:

Streekarchief Hollands Midden, Archief Bouw- en woningtoezicht, Bouwvergunning 1923/64.

Noten

- ¹ Denslagen (2001), p. 53-57.
- ² Denslagen (2001), p. 83.
- ³ Denslagen (2001), p. 451.
- ⁴ Voor meer informatie over schootsvelden zie Willems en Steketee (2004).
- ⁵ Geselschap (1990), p. 53.
- ⁶ Ibid, p. 53.
- ⁷ Scheygrond (1980), p. 17.
- ⁸ Geselschap (1990), p. 53.
- ⁹ Geselschap (1990), p. 53.